

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och
jordbruksvetenskap

En skolgård – Yta och aktivitet

En observationsstudie på Hägerstensåsens
skolas skolgård

Tobias Pravitz & Helena Persson Lannér

Kandidatarbete 15 hp, institutionen för stad och land
Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna
Uppsala 2016

Titel: En skolgård – yta och aktivitet : en observationsstudie på Hägerstensåsens skolas skolgård

Engelsk titel: A Schoolyard – Space and Activity : an Observational Study on Hägerstensåsens School's Schoolyard

© Tobias Pravitz & Helena Persson Lannér

Handledare: Maria Hedberg, SLU, institutionen för stad och land

Examinator: Ulla Myhr, SLU, institutionen för stad och land

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå G2E

Kurs: EX0725, Projekt i landskapsarkitektur

Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna

Nyckelord: Landskapsarkitektur, aktivitet, skolgård, barn

Omslagsbild: Fotograf Tobias Pravitz

Publiceringsår: 2016

Publiceringsort: Uppsala

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se/>

Abstract

In school, the break is a way to rupture the controlled, mandatory activities of the time spent in the classroom. The children, who in our study are between the ages of nine and twelve, are given the possibility to freely choose what they are to do in a limited amount of time in a limited area. What the schoolyard looks like determines what activities the children actually decide on. What is there will probably be used. How different spaces of activity are arranged in relation to one another and what kind of activity is encouraged within the vicinity of the specific area also has an impact on what the children choose to do.

This work entails mainly an observational study on Hägerstensåsens school's schoolyard. An interview made with a landscape architect is also included. It was made to get a better understanding of the role of the landscape architect in the planning of a schoolyard and how schoolyards in general are discussed within the branch.

The purpose of this paper was to examine the connections between a schoolyard's spaces and the activities taking place on them. In the study the schoolyard is divided into programmed and unprogrammed spaces. Programmed spaces was defined as those who had visual guidelines for what activity that was suppose to happen there, such as a football field. Unprogrammed were those where it wasn't as easy to tell what kind of activity the children was meant to do there, for example a shrubbery. Through observations we could, among several results, see that more than twice as much activity was spent on programmed spaces than on unprogrammed ones, in regard to time. Also in regard to the number of children in each area, the programmed spaces were more used. The specific spaces most used in relation to time, number of children and number of activities were kung court, asphalt space, benches and ball court. The activities most popular were playing kung, sitting activities, ball games and catch like activities. Kung is a ball game played on a small court with four players.

Within the discussion, the idea that it is easy to let spaces that appear to be most used govern the overall structure of the schoolyard, is put forward. The activities on these spaces are easily measurable and thus easy to argue for. However, we argue that these spaces are not necessarily the most important ones. To create a schoolyard meeting different children's needs at different times it's important that the schoolyard contains a dynamic variation of different elements and spaces.

Sammanfattning

I skolan är rasten ett sätt att bryta den styrda, obligatoriska verksamhet som försiggår inne i klassrummen. Barnen, som i vår studie är mellan nio och tolv år, får då möjlighet att fritt bestämma vad de ska göra under en begränsad tid, inom ett begränsat område. Hur skolgården ser ut blir avgörande för vad barnen faktiskt kan välja att göra under rasten. Vad som finns kommer troligtvis att användas. Hur olika ytor är placerade och vilken sorts aktivitet som indirekt uppmuntras till, styr också vilka aktiviteter som utförs.

Arbetet inbegriper i huvudsak en observationsstudie på Hägerstensåsens skolas skolgård. En intervju gjord med en landskapsarkitekt är även inkluderad. Den gjordes för att få större förståelse för landskapsarkitektens roll i planerandet av en skolgård och hur diskussionen om skolgårdar i allmänhet inom branschen går.

Syftet med arbetet var att undersöka sambanden mellan en skolgårds ytor och de aktiviteter som sker på den. I studien delas skolgården in i programmerade och oprogrammerade ytor. Programmerade ytor definierades som de ytor där det visuellt var tydligt vad för aktivitet som skulle ske på ytan, exempel är en fotbollsplan. Oprogrammerade var de ytor där det inte var lika tydligt men som ändå hade en rumslighet, exempelvis ett buskage. Vi kunde genom observationer, bland annat se att det på de programmerade ytorna förekom mer än dubbelt så mycket aktivitet som på de oprogrammerade. Detta sett till hur lång tid barnen uppehöll sig på en specifik yta. Även sett till antalet barn som vistades på ytorna så var de programmerade ytorna mycket mer använda. De specifika ytor som användes mest sett till tid, antal barn och antal aktiviteter var kungplaner, asfaltsyta, bänkar och bollplan. De aktiviteter som var mest populära var att spela kung, lugna sittaktiviteter, bollspel och kulliknande aktiviteter. Kung är ett bollspel spelat på en liten plan med fyra spelare.

Av vår studie kom vi fram till att det kan vara lätt att låta ytor som till synes är mest använda få styra en skolgårds struktur. Användningen av dessa ytors aktivitet är lätta att mäta och därmed lätta att argumentera för. Vi menar däremot att detta inte behöver vara synonymt med vilka områden som är mest viktiga. För att skapa en skolgård som möter olika barns behov vid olika tillfällen krävs att skolgården innehåller en dynamisk variation av element och ytor.

Innehåll

Introduktion	5
Bakgrund	7
Platsen	7
Intervju med Anna Lenninger	8
Syfte	9
Begreppsprecisering	9
Metod och avgränsning	10
Inventering	10
Observationsstudier	10
Avgränsning i målgrupp	14
Geografisk avgränsning	14
Ytor	10
Programmerade ytor	12
Oprogrammerade ytor	13
Resultat och Analys	14
Inventering	14
Inventeringsprotokoll.....	15
Inventeringsplan.....	16
Observation	17
Översiktligt.....	17
Resultat yta för yta	18
Jämförelse mest använda ytor.....	19
Jämförelse minst använda ytor	19
Specifika aktiviteter på oprogrammerade ytor	27
Specifika aktiviteter på programmerade ytor	28
Samband mellan ytor och aktiviteter.....	29
Väl använda ytor – bra ytor?.....	30
Diskussion	29
Vår studie och andra skolgårdar	34
Vidare studier.....	34
Landskapsarkitektens roll	31
Felkällor	32
Vår roll.....	32
Tid och klimat	33
Målgrupp	33
Vår observationspunkt	34

Introduktion

Idén till det här arbetet grundar sig i våra minnen från våra barndomars skolgårdar, deras struktur och de aktiviteter och händelser som ägde rum där. Vi som skriver den här uppsatsen är båda uppvuxna i Stockholm men i olika delar av staden under olika år. När vi diskuterar barndomsåren och de tankar vi har om våra skolor fastnar vi lätt vid vad som hände ute på skolgården. De aktiviteter vi tyckte om, de soliga dagarna när rasten gärna kunde få hålla på hela dagen eller de dagar när regnet öste ner över asfalten och en undrade om tiden kunde gå mer långsamt. Det är uppenbart för oss hur starkt präglade vi är av just rasterna.

Trots det faktum att vi är uppvuxna i olika delar av Stockholm, både geografiskt och klassmässigt, och trots att vi som barn tyckte om olika saker blir det uppenbart för oss att våra upplevda skolgårdsmiljöer påminner om varandra. Vi minns båda tydligt bollplanket, pingisbordet, de stora vitstreckade asfaltsytor, fotbollsplanen, gungorna, och klätterställningen. Likheterna var slående och vi undrade hur det kom sig att två skolgårdar i så olika miljöer kunde vara så lika.

I denna uppsats ville vi återvända till en skolgård, lik den vi minns för att försöka förstå dessa för oss väldigt typiska ytor och vad de har för samband med barns aktiviteter.

Skolgården är barns frirum att aktivera sig på mellan skolans styrda lektionstimmor (Lindblad, 1993, s. 64). Den erbjuder utomhuslek, som i sin tur ger barn möjlighet att röra på sig; självkännedom och träning i olika sociala situationer (Sveriges Kommuner & Landsting. 2015). Att barn rör sig allt mindre och att deras möjligheter att röra sig på egen hand utomhus de senaste åren har minskat gör att den miljö de faktiskt har tillgång till blir allt viktigare (Sveriges Kommuner & Landsting. 2015).

Eftersom skolgården är en begränsad yta och den tid som barnen också vistas där är begränsad, krävs en god planering för att den ska kunna erbjuda en varierad och innehållsrik mängd olika aktiviteter. Aktiviteter som är möjliga att hinna med inom det begränsade givna området. Det krävs platser som är till för att vara tillsammans på men även platser för att kunna vara ensam på.

I den senaste läroplanen för grundskolan, Lgr11, står att skolans uppgift är att stimulera barns kreativitet och nyfikenhet samt vilja att pröva egna idéer och lösa problem (Skolverket, 2011, s. 9). Skolgården är en given plats för att applicera detta på. En plats där eleverna kan erbjudas ett annat utrymme för att utveckla sitt fria tänkande på än inne i lärsalarna. På rasten finns, till skillnad från resten av skoldagen, ingen given uppgift att lösa. Barnen förväntas själva aktivera sig och här blir på så vis tidsramen och miljön runt om kring dem viktiga aspekter.

Att ordna så att det på skolgården finns förutsättningar för barnen att aktiveras på ett varierat sätt är den gestaltande landskapsarkitektens uppdrag.

Många av de skolgårdar som finns idag bygger på tankar om att de skulle vara bekväma, funktionella och lättskötta (Lindholm, 1995, del I s. 42). Flertalet blev därmed ganska lika varandra och i hög grad präglade av stora ytor belagda med vitstreckad asfalt. Alltså ytor *programmerade* för specifika aktiviteter. Asfalten kom på femtiotalet och ersatte då gruset för att underlätta för bollspel och fysiska aktiviteter (Lindholm, 1995, Del I s. 56). Att många skolgårdar till stora delar är täckta med asfalt och till största del innehåller programmerade ytor har

sedan åttiotalet beskrivits som negativt (Lindholm, 1995, Del II s. 2; Lindholm, 1995, Del I s. 39). Lindblad hävdar vidare att dessa ytor oftast ger upphov till förutsägbara aktiviteter (Lindblad, 1993, s. 32).

Å andra sidan är vår erfarenhet att vitstreckade asfaltsytor och ytor för bollspel ger upphov till aktiviteter som möter barnens behov av att röra på sig, interagera socialt och kan hinnas med under en rast på en begränsad yta.

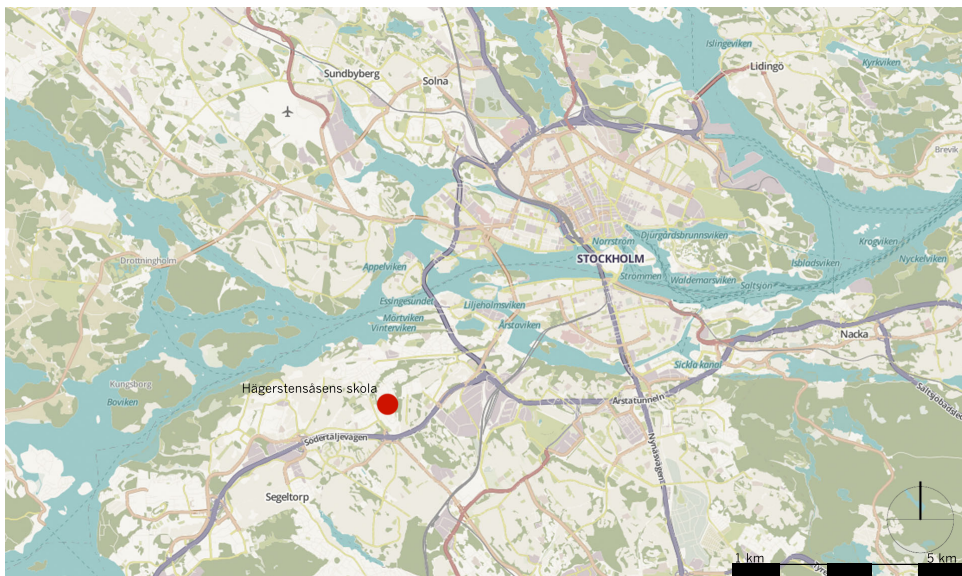
Vi vill titta närmare på en skolgårds struktur och ytor, vad dessa erbjuder och vilka aktiviteter hos barnen de ger upphov till.

Bakgrund

Nedan följer en beskrivning av den valda platsen för observationerna och en intervju med en landskapsarkitekt som är väl insatt i ämnet. Sedan redovisas syfte och begreppsprecisering.

Platsen

Hägerstensåsens skola är centralt belägen i Hägerstenåsen. Det är en söderförort i Stockholm som ligger ungefär fyra kilometer söder om Södermalms tullar. Skolan har gångavstånd till tunnelbanans röda linje samt till mindre grönområden.

© Openstreetmap bidragsgivare

Skolan öppnades år 1944 och byggnaden är idag kulturminnesmärkt. Den består av sex stycken byggnader som ligger invid små gröna kilar och bostadskvarter. Skolan tillhör Stockholms stad och har en systerskola i närheten som heter Hägerstenshamnen.

I skolan undervisas 476 elever från förskola till och med årskurs 6 (Petersson 2014). Skolgården är ca 3000 m² stor och består till största delen av asfalt indelad i olika ytor för aktivitet. Exempelvis finns bollplan, basketplan och vitstreckade fält att till exempel spela kung på. Asfalt täcker större delen av gården. Längre ut finns sandlådor med bland annat gungställning, lekstugor och häng- och snurred-

skap. Längst ut i kant med staketet, som ramar in gården, finns mer odefinierbara ytor i form av buskage och en bergknalle.

Under skoldagen finns utrymme för tre raster. En på förmiddagen, en längre lunchrast och en ytterligare på eftermiddagen. Alla skolklasser har dock olika scheman och vissa har kortare raster än andra och de äter lunch med en liten tidsmarginal vilket gör att de kommer ut på, och går in från, lunchrasten i olika omgångar.

Intervju

Anna Lenninger¹ är landskapsarkitekt och utexaminerades på SLU i Uppsala 1987. Hon jobbar som egen företagare och har varit med i många olika skolgårdsprojekt. Däri har hon haft rollen som rådgivande landskapsarkitekt.

Vi träffade Lenninger på ett kafé i Stockholm. Syftet med intervjun var att få större förståelse för landskapsarkitektens roll med tanke på en skolgårds funktion och barns aktiviteter i förhållande till strukturen. Eftersom att det var över sjuttio år sedan Hägerstensåsens skolgård uppfördes är det inte längre möjligt att diskutera utformningen med relevanta landskapsarkitekter. Därför vände vi oss till en oberoende landskapsarkitekt med stor erfarenhet av och bred kunskap om skolgårdar.

Vi frågade Lenninger om det finns några märkbara skillnader i hur landskapsarkitekter tänkte förut jämfört med idag vid utformning av skolgårdar. Lenninger svarade att för cirka tjugo år sedan och bakåt, var det ett mer idrottsinriktat tänkande som rädde med fokus på funktionsseparering. Rörelse och fysisk aktivitet prioriterades. Den öppna och hårdgjorda ytan med stort utrymme för sådana aktiviteter var en rådande trend. Precis så som det är på Hägerstensåsens skola och också den bild vi kände igen oss i från våra egna erfarenheter av att vistas på skolgårdar under nio år i grundskolan.

Vidare förklarar Lenninger att det idag har blivit ett större ifrågasättande av öppna hårdgjorda ytor i skolgårdssammanhang. Nu planerar landskapsarkitekter istället mer för variation. Uppbyggande av terräng i gummiasfalt är exempelvis ett allt vanligare inslag och har ersatt asfalten på flera håll. Lenninger nämner Blommensbergsskolan i södra Stockholm som ett av många exempel i kontrast till de mer idrottsinriktade skolgårdarna. Blommensbergsskolans skolgård täcks numera till stor del av en böljande kulle i gummiasfalt med konstgräs på toppen. På en sida finns en liten läktare och en trappa i trä. Utöver det är det i stort sett bara en kulle. Den har visat sig vara väldigt populär och används av flera olika barngrupper samtidigt. Utformningen har blivit multifunktionell istället för inriktad på en enskild aktivitet och funktion.

Det är fortfarande ofta den fysiska aktiviteten som tar störst plats säger Lenninger. Vi frågar hur detta kommer sig och får som svar att det handlar om vilka motiveringar i ett förslag som är lättast mätbara. Argumenten när en skolgård ska gestaltas grundar sig ofta i hälsoaspekter. I det hänseendet inkluderas givetvis den fysiska aktiviteten. Till skillnad från de mer abstrakta delarna som kreativitet, personlig utveckling och sociala aspekter är den fysiska delen mätbar. En beställare kan nästan skaka på huvudet när en försöker trycka på vikten av exem-

¹ Anna Lenninger, Landskapsarkitekt, Intervju i Stockholm 20140502

pelvis kreativitet, då det i sig inte säger så mycket, fortsätter Lenninger. Så för att få igenom ett förslag blir det därför lätt att just argumentera för den fysiska aspekten.

Vi frågar Lenninger hur landskapsarkitekter planerar och gestaltar miljön olika utifrån vilka åldersgrupper de jobbar mot. Hon förklarar att fantasifulla miljöer anses främst viktiga i förskolan och blir successivt av mindre relevans när det handlar om barn i högre åldrar. Regellekarna blir då istället viktigare. Ofta har en sett som trend att ju äldre barnen är desto mer vill de gå undan. Lenninger säger att det framförallt är väldigt stor skillnad från skola till skola. Det handlar om skolans rådande ”lekkultur”. I vissa skolor leker barnen mer egna lekar, då i motsats till regellekar, högre upp i åldrarna än i andra skolor. Vad som påverkar detta är svårt att säga. Snarare än bara *en* parameter, är det oerhört många som kan påverka hur detta ter sig.

Vi blev nyfikna på vilka som är inkluderade i nya skolgårdsprojekt. Får till exempel barnen utrymme att uttrycka åsikter och önskemål? ”Att lyssna och ta vara på önskemål är av relevans och det finns en rådande strävan att nå dit”, svarade Lenninger. När det kommer till barnens önskemål är det däremot svårt. Det får inte landa i frågan ”Vad vill du ha?”, då det med stor sannolikhet ger upphov till besvikelse eftersom att de svaren ofta inte är realistiska, åtminstone inte alla tillsammans. Att skapa en diskussion och ställa rätt frågor bör värdesättas. Då det ofta kräver mycket kompetens och tid är det något som dessvärre alltid inte fullföljs.

När vi frågade om den aktuella läroplanen tas i beaktning fick vi svaret att det är få landskapsarkitekter som tar hänsyn till den. Det är mer en byggnadsarkitektonisk parameter då den framförallt är kopplad till undervisningen. Klassrummen blir därför prioriterade. Detta är dock något som Lenninger sett början till förändring på.

Syfte

Syftet med arbetet är att undersöka vilka samband vi kan se mellan de olika ytor som finns på Hägerstensåsens skolas skolgård och de aktiviteter som sker på densamma. I förlängningen vill vi få en vidare förståelse för landskapsarkitektens roll i gestaltningen av skolgårdsmiljöer i stort.

Frågeställningar:

- » Vilka olika ytor finns på Hägerstensåsens skolas skolgård, var ligger de och hur ser de ut?
- » Vilka aktiviteter sker på skolgården i fråga, var och i vilken utsträckning sker de?

Begreppsprecisering

I arbetet använder vi nedanstående begrepp på följande sätt:

- » Programmerad yta: Yta med tydliga visuella ramar för vilken aktivitet som skall utföras inom densamma (Tunhielm, 2013). Exempelvis basketplan och klätterställning.
- » Oprogrammerad yta: Yta utan tydliga visuella ramar för aktivitet (Tunhielm, 2013). Exempelvis bergkulle och lekstugor.

Metod och avgränsning

Nedan följer en beskrivning av inventeringen av platsen och observationen som metod.

Inventering

För att förstå platsen och få rätt förutsättningar för att kunna göra bra observationsstudier gjorde vi först en inventering. Där identifierade vi vad som fanns på skolgården och beskrev de olika ytorna utifrån nedanstående aspekter. Dessutom delade vi in ytorna i två kategorier. Programmerade och oprogrammerade ytor. Oprogrammerade om de inte hade tydliga visuella ramar för aktivitet och programmerade om de hade det.

Ytorna inventerades var för sig utifrån kategorierna storlek, skick, markmaterial och mikroklimat. Vi tog med fler kategorier än vad vi visste var nödvändigt för att möjligtvis kunna se om det fanns ytterligare mönster som kunde påverka hur barnen valde vilken yta de aktiverade sig på. Exempelvis frågade vi oss om en yta i väldigt dåligt skick påverkar attraktiviteten för barnens aktivitet. Likaså undrade vi om storleken på en yta hade betydelse för aktiviteterna.

Observationsstudier

Observationsstudierna byggde på en egen utarbetad metod utifrån begreppet *strukturerad observation*. I *strukturerad observation* används ett i förväg utarbetat observationsschema där ett avgränsat fokus studeras (Björndal, 2005, s. 50). Vi tittade på redan etablerade metoder som intervjutekniker, observationer och gåturer, men fann ingen som fullt ut kunde anpassas till vårt ändamål i förhållande till den tidsram vi hade. Vi hittade inte någon fullödig observationsmetod som helt gav svar på det vi ville ta reda på angående barns aktiviteter och de ytor de rör sig på. Därmed ansåg vi det mer lämpligt att skraddarsy en egen observationsmetod utifrån det bredare observationsbegreppet *strukturerad observation*. Vi utformade observationsscheman utefter de funna ytorna från inventeringen. Vi ville genom dessa ta reda på hur barnen använder de olika ytorna.

Observationerna gjordes utan barnens vetskap. Detta för att risken för att barnen skulle börja bete sig annorlunda annars skulle öka och för att det är svårare att registrera information när observatören inte är dold (Björndal, 2005, s. 44). Godkännande av vår undersökning fanns hos skolledningen.

Observationsschemat byggde på inventeringen av ytor på skolgården som ställdes upp som kategorier varunder vi fyllde i antal barn, hur lång tid de vista-

des där, vad de gjorde, hur gamla de såg ut att vara och eventuella övriga iakttagelser. Schemat kunde efter att ha fyllts i se ut på följande sätt:

Basketplan

Aktivitet nr:	1	2	3	4	5
Antal barn:	2	3			
Ålder:	9	10, 10, 11			
Aktivitet:	<i>Skojbråk</i>	<i>Basket</i>			
Varaktighet:	<i>4 minuter</i>	<i>16 minuter</i>			
Övrigt:		<i>Anv. en korg</i>			

Observationerna genomfördes från ett lärarrum på tredje våningen i en av skolbyggnaderna med utsikt över hela skolgården. Vi stod sedan i fönstren och observerade barnen. Iakttagelserna skedde på deras förmiddags- respektive lunchraster och vi fick löpande information av lärare och rektor om när vilka barn skulle komma ut på skolgården. Därigenom visste vi relativt säkert vilka som tillhörde vår målgrupp, barn mellan nio och tolv år. I och med att vi var två personer kunde vi dela upp skolgården och dess ytor mellan oss och därmed underlätta studien och antecknandet.

Barnens aktiviteter var i fokus under observationerna. I och med att vi såg när de kom ut på rasten och även när de gick in igen kunde vi se när de först satte igång med en aktivitet och även avslutade en och gick in till lektion. Hade vi kommit ut mitt under rasten hade detta inte varit möjligt. Om barnen hade påbörjat aktiviteter innan vi kom dit hade det inte heller varit möjligt att se när de första aktiviteterna började. Det var tydligt hur dessa aktiviteter kom igång i och med att barnen rörde sig ut på skolgården från entrén i en rörelse som sedan ofta bröts när de påbörjade en aktivitet. Många verkade veta vart de skulle och vad de skulle göra redan när de lämnade entrédörrarna, med fart och bestämdhet tog de sig till ytor som de sedan lekte och aktiverade sig på. När de sen stannade upp och plockade upp en boll, satte sig eller började springa efter någon var det tydligt att en aktivitet hade påbörjats. När de gick från en aktivitet till en annan var det ibland svårare att se bytet. Om barnen rörde sig i ett skojbråk för att sedan börja jaga varandra var det svårt att veta när en aktivitet började och när en slutade. I dessa fall uppskattade vi tiden.

I studien noterade vi hur länge varje aktivitet varade. Således kunde tiden på två olika aktiviteter som ändå skedde simultant räknas enskilt och sedan läggas samman till olika totaler. Den totala tiden är således längre än den tid vi observerade skolgården på. Till exempel kunde en kulliknande aktivitet ske samtidigt som ett kungspel. Om de båda varade överlappande i 20 minuter men enskilt i tolv och sexton minuter blir den verkliga tiden fortfarande 20 minuter men den totala aktivitetstiden tjugoåtta minuter.

Detsamma gällde barnen. Antalet barn räknades per aktivitet och ett barn kunde alltså räknas flera gånger per rast om hen deltog i flera olika aktiviteter. En som spelade kung kunde ju övergå till att efter ett tag leka kull och därmed räknas två gånger i två olika aktiviteter under samma rast. Detta sätt att räkna på gjordes för att få en bild av hur många barn som deltog i respektive aktivitet och kunna räkna ut snittider och därmed jämföra de olika aktiviteterna med varandra.

Således är antalet noterade barn alltså större i vår studie än antalet som verkligen vistades på skolgården under observationerna.

Det verkliga antalet barn på skolgården varierade ibland kraftigt under rasterna eftersom att alla inte kom ut till skolgården samtidigt under exempelvis lunchrasten och vissa gick in från skolgården tidigare än andra. Det var därmed svårt att få en trovärdig total av antalet barn utan att behöva räkna dem hela tiden, vilket var en av orsakerna till att vi inte tog med denna parameter i studien.

Vi valde fyra olika veckodagar för att få variation i vår studie. Alla barn var inte ute på alla raster eftersom att de hade olika scheman. Därför utförde vi observationerna under alla raster som var möjliga att få ett representativt resultat av.

Vi genomförde sex observationer på Hägerstensåsens skolas skolgård. Dessa utfördes under följande dagar och tider: måndagen den 22:a april klockan 11:30-12:30; onsdagen den 24:e april mellan 09:20-09:45 och 11:30-12:30; fredagen den 25:e april klockan 11:30-12:30; måndagen den 28:e april 09:20-09:45 och 11:30-12:30. Under eftermiddagarna var det nästan obefintligt med raster. Lektionerna efter lunch var i de flesta fallen den sista på dagen vilket resulterade i att barnen gick hem och det inte var tillräckligt med barn kvar för att kunna göra representativa observationer. Därför valde vi att inte ta med någon av dessa i resultatdelen.

Ytor

Nedan följer en indelning av vilka ytor som är programmerade respektive oprogrammerade. För att kunna se samband ytorna emellan tyckte vi det underlättade om vi först gjorde en uppdelning av dessa utefter om de hade en given funktion eller inte.

Programmerade ytor

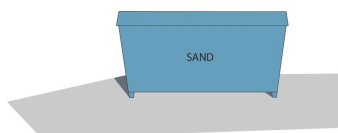
- » *Basketplan.* Definierad av vita streck i asfalten. Två korgar finns. Ligger vid sidan om mitten av skolgården. *Aktivitet: Basket.*
- » *Bollplan.* Definieras av låg träsarg och vita streck i asfalten. Har två mål och tekyta i mitten. *Aktivitet: Bollspel.*
- » *Bollplank.* Står mitt på asfalten och definieras av träsargen. *Aktivitet: Bollspel.*
- » *Bänkar.* Trä och metall. Definierade av sin egen yta. *Aktivitet: Sitta.*
- » *Gungor.* Definierade av trästockar som möter asfalten. *Aktivitet: Gunga.*
- » *Hängredskap.* Flera stänger i metall i olika storlekar. Definierad av trästockar som möter asfalten. Sand under. *Aktivitet: Hänga i ställningen.*
- » *Klätterställning.* Stor ställning med klättervägg och spjälor. Definierad av bräder som möter asfalten. *Aktivitet: Klättra i ställningen.*
- » *Kungplaner.* Tre stycken. Fem rutor, en för varje deltagare och en i mitten att slå första bollen i. Definierade av vita streck i asfalten. *Aktivitet: Spela kung.*
- » *Pingisbord.* Träbord. Definierad av sin egen yta. *Aktivitet: Pingis.*

- » *Snurreddskap*. Snurra med handtag som sitter fast i marken. Trä och metall. Definierad av trästockar som möter asfalten. *Aktivitet: Stå på redskapet och snurra.*

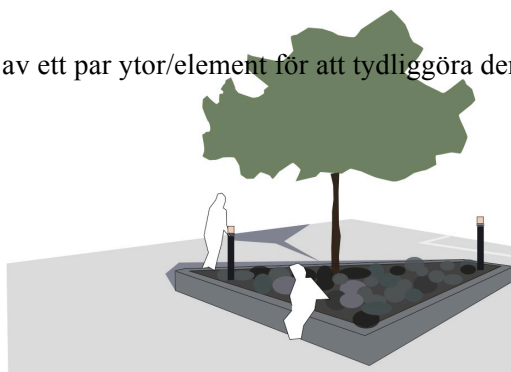
Oprogrammerade ytor

- » *Asfaltsyta*. Definierad av mötet med andra gränser såsom vita streck eller bräder.
- » *Bergknalle*. Berg i dagen, Tallar och en björk. Definierad av mötet med asfalten.
- » *Buskage*. Spireor. Löper längs husen och gränsen mot gatan. Definierad av mötet med asfalten.
- » *Entréplats*. Rektangulära block i granitsten i sitthöjd som ramar in en yta fylld med stora runda stenar, tre ljuspollare och en klotlönn. Definierad av sin egen gräns i granitsten mot asfalten.
- » *Lekstugor*. Trähus. Definierade av trästockar.
- » *Lusthus*. I trä och metall. Tre små golvplan, det översta med en liten vägg mot gatan. Tak. Definierad av sin egen yta.
- » *Träpyramid*. Pyramid av träklossar i tre plan i tre olika storlekar staplade på varandra. Den största längst ned, minsta högst upp. Definierad av sin egen yta.

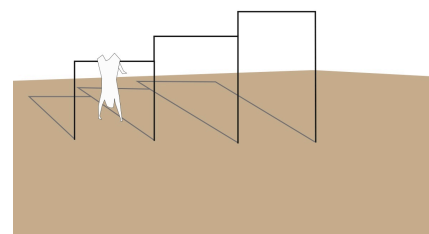
Nedan visas skisser av ett par ytor/element för att tydliggöra deras utformning.

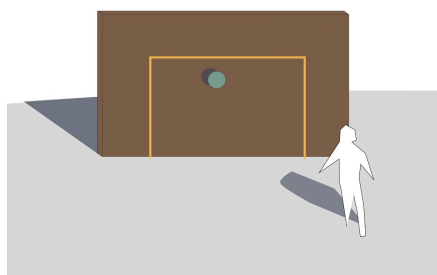
Låda med sand

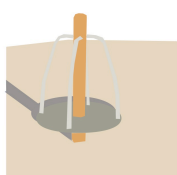
Entréplats

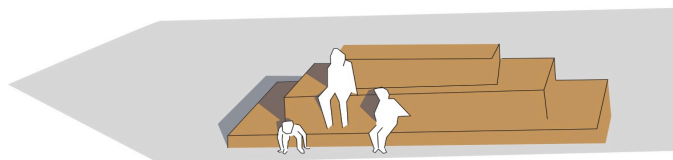
Hängredskap

Bollplank

Snurreddskap

Träpyramid

Avgränsning i målgrupp

Som målgrupp valde vi barn i åldersspannet nio till tolv år. Vi var intresserade av barns aktivitet i den mellanålder som nio- till tolvåringar befinner sig. De tillhör inte de yngsta barnen på skolan och de tillhör heller inte tonårsbarnen som har gått vidare till högstadiet och är mer vuxna i sitt sätt att tänka (Vygotskij, 1995, s. 11). Vi var intresserade av att ta reda på hur dessa barn leker för att de just tillhör den äldre hälften av eleverna på skolan. Därmed hade vi förhoppningen att de skulle kunna vara mer självständiga i sina aktiviteter än tidigare och använda skolgården mer utifrån egna preferenser.

Vår målgrupp urskilde vi på skolgården genom egen bedömning och i samtal med lärare och rektor som gav oss löpande information om när vilka klasser kom ut på rast. Här uppstod det på många ställen risk för felbedömning. En nioåring skulle i vissa fall lika väl kunnat vara tio eller åtta år. Det enda sättet att helt urskilja vår målgrupp skulle ha varit om vi varit ute på skolgården och direkt frågat barnen om deras ålder. Det skulle stridit mot vår valda strategi att hålla oss dolda för att inte störa aktiviteterna. Vi ansåg att en viss felmarginal i målgruppen skulle ha mindre betydelse för studien än om vi genom direkt inblandning med barnen skulle riskera att påverka aktiviteterna – som ju ligger till grund för hela vår observation.

Geografisk avgränsning

Valet av skolgården vid Hägerstensåsens skola var främst för att den påminde i sin utformning om de skolgårdar vi vistats på under våra år i grundskolan och även många andra skolgårdar vi kommit i kontakt med, men utan att någon av oss hade några personliga kopplingar till den. Vi ville kunna se så mycket som möjligt av skolgården från en enda punkt för att inte observationerna skulle bli för svåra att genomföra. Hägerstensåsens skola hade även endast elever upp till och med årskurs sex vilket gjorde att vi lättare skulle kunna skilja ut de barn som vi hade som målgrupp.

Vi valde bort en mindre del av skolgården som sträckte sig bakom huvudbyggnaden, utom synhåll för oss där vi stod. Vi gjorde bedömningen att den del som vi faktiskt iakttog var stor nog för undersökningen och att det hade blivit för komplicerat att hålla de båda under uppsikt samtidigt.

Resultat och Analys

Nedan följer de resultat vi fick fram i observationerna. De presenteras i text, tabeller, kartor och skisser. Sen följer en analys av ytorna var för sig samt generellt.

Inventering

Vårt första intryck av skolgården är en känsla av igenkänning. Alla de för oss typiska skolgårdselementen såsom vitstreckade asfaltsytor, lekstugor, bollplan

och bollplank finns där. Gården är tydligt inramad av skolbyggnader och en gräns mot gatan utanför. Ett tiotal träd finns på gården. Tall, björk och oxel, alla välbekanta, inte bara för en landskapsarkitekt. På gården finns också många mindre ytor, även de tydligt inramade av trästockar. Skolgården är överskådlig och väldigt öppen. Vi såg lätt från den ena sidan till den andra. Men vi undrade var barnen gömmer sig och gör saker osedda. Skolgården erbjuder få gömställen.

Dess ytor och element varierar mycket i utformning, storlek, funktion och skick. Många bänkar är slitna medan vissa i stort sett är nya. Vid norra änden av skolgården finns tre nyplanterade oxlar med tillhörande bänkar med hel och fin asfalt under. Bredvid är asfalten istället lappad och fläckig och ett pingisbord vars träskiva helt har böjt sig uppåt av väta står uppställt. Klätterställningen ser ut att vara i nyskick, även om den är klottrad på och dess färg flagnar. Tillsammans med de nyplanterade oxlarna verkar den vara del i ett förnyelsearbete. Även bollplanens sarg är ny. Enligt lärare har en del tillägg för inte allt för länge sen gjorts på skolgården, vilket förklarar den varierande graden av skick.

Inventeringsprotokoll

Programmerade ytor redovisas nedan i röd text och oprogrammerade ytor i blå text. De kategorier som innehåller bindestreck har varit för svåra att inventera utifrån den kategorien. Exempelvis asfaltsytans storlek var mycket svår att kartlägga då den sträckte sig runt alla andra ytor.

Tabell 1

YTA	STORLEK	SKICK	AKTIVITET	RUMSLIGHET
ASFALTSYTA	-	Varierande	Obestämd	Varierande
BASKETPLAN	135 m ²	Trasiga nät, annars ok	Basket	Öppet
BERGKNALLE	210 m ²	-	Obestämd	Halvöppet
BOLLPLAN	170 m ²	Ok	Bollspel	Öppet
BOLLPLANK	4 m	Ok	Bollspel	Halvöppet
BUSKAGE	-	Ok	Obestämd	Varierat
BÄNKAR	56 m ²	Ok	Sitta	Varierat
ENTRÉPLATS	18 m ²	Ok	Obestämd	Halvöppet
GUNGOR	40 m ²	Slitna	Gunga	Halvöppet
HÄNGREDSKAP	16 m ²	Ok	Hänga	Halvöppet
KLÄTTER-STÄLLNING	70 m ²	Ok	Klättra	Öppet
KUNGPLANER	72 m ²	Ok	Kung	Öppet
LEKSTUGOR	13 m ²	Ok	Obestämd	Slutet
LUSTHUS	10 m ²	Ok	Obestämd	Halvöppet
LÅDA MED SAND	2 m ²	Ok	Obestämd	Öppet
PINGISBORD	5 m ²	Mycket slitet	Pingis	Öppet
SNURREDSKAP	12 m ²	Ok	Snurra	Halvöppet
TRÄPYRAMID	24 m ²	Ok	Obestämd	Öppet

Inventeringsplan

Grundkarta © Stockholms stadsbyggnadskontor

Illustration Helena Persson Lannér

Observation

Nedan beskrivs och redovisas resultat från observationerna på skolgården.

Översiktligt

Våra observationer gav oss en fingervisning över vilka ytor som användes mest respektive minst. Alla resultat går att läsa utifrån tre perspektiv; tid, antal aktiviteter och antal barn.

Resultatet av observationen visade att oavsett vilket perspektiv en utgår ifrån så hänger de ofta ihop. De fyra mest använda ytorna är ur alla dessa tre perspektiv de samma. Dessa är kungplanerna, asfaltsytan, bänkarna och bollplanen. Rangordningen emellan dessa skiljer sig däremot en aning. Exempelvis var kungplanerna den mest använda ytan sett utifrån total tillbringad tid och antal barn, medan asfaltsytan är den yta där det sker flest aktiviteter.

På kungplanerna var det vanligast att barnen just spelade kung. Barnen visade sig till och med vara benägna att vänta länge i kö på sin tur. I kösystemet uppstod också ett till synes positivt socialt sammanhang där barnen pratade livfullt och lekte små lekar som inte tog upp mycket plats för att kunna de skulle kunna stå kvar i kön, handlekar exempelvis.

Bollplanen var likaså en yta där barnen som oftast använde den efter dess tänkta funktion, det vill säga att spela olika bollspel med två mål. På asfaltsytan var det avsevärt större skillnad i de aktiviteter som utfördes där än på bollplanen, men gemensamt var att de oftast innehöll mycket spring. Barnen använde även bänkarna på ett varierat sätt med aktiviteter såsom mobilspel, att gömma sig eller gå balansgång.

De minst använda ytorna var på samma sätt som de mest använda, desamma oavsett vilket perspektiv en ser dem ur, men med inbördes variation. Dessa var klätterställningen, träplinten, pingisbordet och bergknallen. Exempelvis var klätterställningen en yta där det förekom noll aktiviteter och blev på så vis den minst använda ytan av barn ur vår målgrupp. Träpyramiden var en yta som tids- och aktivitetsmässigt var näst minst använd medan pingisbordet var näst minst använd utifrån hur många barn som använde det.

Vi observerade skolgården under 290 minuter sammanlagt. Barnen utförde på den givna platsen sammanlagt 1292 minuters aktivitet. Av dessa var 390 minuter eller 30 procent av aktiviteterna på oprogrammerade ytor. Av sammanlagt 732 barn var 257 stycken aktiva på oprogrammerade ytor. Det motsvarar 35 procent av det totala antalet barn. 102 aktiviteter skedde på programmerade ytor vilket var 58 procent av de totala aktiviteterna. Snitttiden för en aktivitet på en programmerad yta var 8,8 minuter.

73 aktiviteter, eller 42 procent, utfördes på oprogrammerade ytor.

102 aktiviteter ägnades åt aktiviteter på programmerade ytor av 475 barn, alltså 65 procent.

Snitttiden för en aktivitet på en oprogrammerad yta var 5,3 minuter.

Aktiviteten på oprogrammerade ytor uppvisade många fler korta intervaller av aktivitet än de på programmerade ytor som tenderade att hålla på längre.

Tabell 2: en sammanfattning av resultaten av de genomförda observationerna.

	Aktivitet på oprogrammerad yta	Aktivitet på programmerad yta	Totalt
Antal aktiviteter	73	102	175
%	42	58	100
Tid (min)	390	902	1292
%	30	70	100
Snittid (min) Tid per aktivitet	3,8	7,6	-
Antal barn	257	475	732
%	35	65	100

Resultat yta för yta

Vi sammanställde alla data vi hade för ytorna var för sig för att kunna jämföra dem med varandra och se likheter dem emellan.

Tabell 3: Här redovisas hur mycket tid, hur många barn och antal aktiviteter per yta som observerades.

OPROGRAMMERAD YTA	TID (MIN)	ANTAL BARN	ANTAL AKTIVITETER
ASFALTYTA	155	118	38
BERGKNALLE	20	4	2
BUSKAGE	29	46	3
ENTRÉPLATS	60	38	15
LEKSTUGOR	36	16	4
LUSTHUS	40	13	5
LÅDA MED SAND	45	20	5
TRÄPYRAMID	5	2	1
TOTALT	390	257	73
PROGRAMMERAD YTA	TID (MIN)	ANTAL BARN	ANTAL AKTIVITETER
BASKETPLAN	47	37	6
BOLLPLAN	115	80	18
BOLLPLANK	91	39	9
BÄNKAR	216	115	31
GUNGOR	54	21	7
HÄNGREDSKAP	48	22	5
KLÄTTERSTÄLLNING	0	0	0
KUNGPLANER	273	141	20
PINGISBORD	10	4	1
SNURREDSKAP	48	16	5
TOTALT	902	475	102
TOTALT ALLA AKTIVITETER	1292	732	175

Jämförelse mest använda ytor

Sett till total tillbringad tid

Kungplanerna användes under 273 minuter. Snittid per aktivitet var 13,65 minuter.

Bänkarna användes under 216 minuter. Snittid per aktivitet var 6,96 minuter.

Asfaltsytan användes under 155 minuter. Snittid per aktivitet var 4,07 minuter.

Bollplanen användes under 115 minuter. Snittid per aktivitet var 6,39 minuter.

Sett till antal aktiviteter

Asfaltsyta – 38 aktiviteter

Bänkar – 31 aktiviteter

Kungplaner – 20 aktiviteter

Bollplan – 18 aktiviteter

Sett till antal barn

Kungplaner – 141 barn. I snitt 7,05 barn per aktivitet.

Asfaltsyta – 118 barn. I snitt 3,10 barn per aktivitet.

Bänkar – 115 barn. I snitt 3,70 barn per aktivitet.

Bollplan – 80 barn. I snitt 4,44 barn per aktivitet.

Jämförelse minst använda ytor

Eftersom att det skedde så få aktiviteter under så kort tid av så få barn på de minst använda ytorna räknade vi inte ut snittider etc. eftersom att det inte ger en representativ bild då där bara skedde en eller två aktiviteter.

Sett till total tillbringad tid

Klätterställning – 0 minuter.

Träplint – 5 minuter.

Pingisbord – 10 minuter.

Bergknallen – 20 minuter.

Sett till antal aktiviteter

Klätterställning – 0 barn

Träplint – 2 barn

Bergknallen – 4 barn

Pingisbord – 4 barn

Sett till antal barn

Klätterställning – 0 aktiviteter

Pingisbord – 1 aktivitet

Träplint – 1 aktivitet

Bergknallen – 2 aktiviteter

Asfaltsyta

På asfaltsytan skedde nio olika sorters aktiviteter vilket är väldigt många jämfört med andra ytor. Det kan bero på att den inte är en programmerad yta vilket gör det lättare att göra olika saker på den från gång till gång. Det finns därmed ingen självklar aktivitet att ge sig in i som det finns på till exempel kungplanerna.

Asfaltsytan hamnar bland de fyra mest använda ytorna sett till tid, antal barn och antal aktiviteter. Varför den gör det kan ha med flera olika parametrar att göra. Till exempel är den delvis mycket centralt placerad vilket gör att den är lättillgänglig från andra ytor och från skolbyggnadens entré. Den ligger mellan många andra ytor så nästan alla som skulle från en yta till en annan var tvungna passera asfalten, detta kan vara varför de flesta aktiviteterna här var relativt kortvariga. Snitttiden på alla aktiviteter här var fyra minuter. Det kan vara så att det inte var asfalten i sig som skapade aktiviteter utan att det istället är dess placering. Barnen kan ha utfört en aktivitet där när de egentligen skulle någon annanstans. De kanske jagade varandra eller spelade boll ett tag tills de kom till den yta de egentligen skulle till. Till exempel till bollplanket där de fortsatte att spela. Vidare är asfaltsytan väldigt stor jämfört med de andra ytorna vilket gör att många aktiviteter kunde ske samtidigt utan att någon aktivitet konkurrerade ut eller störde en annan på samma yta, vilket också kan förklara det stora antal aktiviteter.

Basketplan

På basketplanen skedde främst basketspel med undantag för badminton som skedde en gång. Planen utnyttjades väldigt sällan till fullo, det vill säga att båda korgarna och hela ytan användes på samma gång. Istället var det en grupp i taget som spelade mot en korg och då bara använde halva planen. Kanske var de som spelade för få och tyckte att det skulle krävs fler barn för att på ett bättre sätt kunna använda hela planen.

Bergknallen

Bergknallen användes två gånger av fyra barn under tjugo minuter. Att den användes så få gånger av ganska få barn och under totalt sett kort tid gör att den lätt kan framstå som betydelselös för skolgården som helhet. Det behöver dock inte vara så. Givetvis måste det vara så att en skolgårds olika ytor ska locka barnen till att använda dem. Men en yta som bara används ibland kan fylla en viktig funktion ändå. När det tidvis var väldigt många barn ute på skolgården samtidigt, oftast under lunchrasterna, och de allra flesta ytorna redan användes, kunde de mindre attraktiva ytorna användas av barn som kanske inte ville delta i de större aktiviteterna där många barn var, där det var hög ljudvolym och mycket trängsel. Därmed kan dessa ytor, såsom bergknallen, ha fungerat som ett buffrande utrymme för vissa barn som behövde mer plats just då. Att skolgården då kan erbjuda ytor varierade i både funktion och grad av aktivitet blir då viktigt för att alla barns behov ska kunna tillgodoses.

Den låga aktiviteten här kan också förklaras av att bergknallen ligger så avsidat. Den är längst bort från entrén och är inte alls lättillgänglig. Den är placerad där skolgården tar slut vilket också gör att den blir en sorts symbol för slutet av skolgården. Precis bakom den reser sig en hög betongmur och bredvid den mot gatan löper ett stängsel. Frågan är hur mycket den skulle använts om den låg i

mitten av skolgården. Som en bergig ö, lättillgänglig från andra ytor och nära till entrén.

En kan också spekulera i huruvida det var så att bergknallen användes i låg grad för att där inte fanns några lösa föremål att skapa aktiviteter kring. Det låga stockar eller stora grenar på marken till exempel. Det som finns är ett lågt slätt berg i dagen och trädstammar. Det är en stel miljö som inte är möjlig för barnen att förändra. Om där hade vuxit högt gräs, örter och en lägre buskvegetation, om det hade funnits stora grenar att flytta och gömma sig under och pinnar eller liknande att leka med hade kanske användningen sett annorlunda ut.

Bollplan

Bollplanen var en av de ytor där det skedde mest aktivitet. Oftast i form av just bollspel med några få undantag som skojbråk och badminton. Av totalt 115 minuter är 100 minuter tid för bollspel. Ytan i sig tar upp en stor del av skolgården och är kanske den yta som först gör intryck på besökaren. Den ligger centralt, är tillgänglig direkt från entrén och syns från alla vinklar på skolgården. Runt planen finns en låg sarg i trä. När ett spel var igång var det vanligt med publik runt denna. Ibland var det barn som väntade på sin tur eller endast barn som ville heja på. Var det uppenbart att dessa på så vis var aktiva i spelet noterades de som aktiverade barn i den aktiviteten. Vissa barn använde dessutom sargen till att sitta på. Antingen för att observera spelet på bollplanen eller för att sitta vänd åt andra hållet. Kanske prata med en kompis. De kunde då befinna sig mitt i centrum av skolgården, där det hände mycket, men samtidigt göra något helt annat. Det visar på hur materialtillägg till ensartade ytor kan göra så att fler barn får plats i olika aktiviteter. Om det hade funnits riktiga sittplatser runt om hade det kanske blivit en ännu större effekt.

Bollplank

Bollplanket användes mestadels som bollplank. Av 91 minuter användes 67 minuter åt bollspel. En annan aktivitet som skedde här var kurragömma. Bollplanket är en centrerad och lättillgänglig yta men kunde också vara ett ypperligt skydd för den som ville gömma sig.

Buskage

I buskaget skedde färre aktiviteter än vad vi trodde att det skulle göra. Vi tänkte att det kunde vara ett bra ställe att söka skydd i, men totalt var det endast 3 aktiviteter i buskaget. Den mest talande var en stor kulliknande aktivitet på 25 minuter med hela 31 barn inblandade. Att inte fler använde buskaget som gömställe kan också ha att göra med att det på andra sidan buskaget fanns ett glest staket som gränsade till en öppen väg. Så trots gömd från skolgården kanske platsen inte upplevdes som tillräckligt skyddad.

Bänkar

Bänkarna användes mestadels till att sitta på och utföra lugna sociala aktiviteter. Dessa aktiviteter var så likartade att de gick in under samma kategori. Dock var cirka en fjärdedel av aktiviteterna på bänkarna aktiviteter som är väldigt rörliga. Då användes bänkarna till exempel för att klättra och balansera på. Dessa ham-

nade i andra kategorier. Det var tydligen lätt för barnen att göra andra saker på bänkarna förutom att sitta på dem.

Entréplats

Entréplatsen i granitblock är centralt placerad och lättillgänglig från entrén. Den användes relativt sett mycket av barn ur vår målgrupp. Det var balansgång som var den största aktiviteten där och den utfördes ofta av barn som lekte själva. Det fanns inte många platser som utifrån den aktivitet som skedde på skolgården var så bra för ensamaktivitet som entréplatsen. Gungorna var ett annat bra exempel. Entréplatsen användes för aktiviteten balansgång som många barn återkom till rast efter rast och där barnen rörde på sig och var aktiva fast de oftast lekte själva.

Gungor

Gungorna användes uteslutande till att gunga på. Tidsmässigt var aktiviteten jämförbar med liknande aktiviteter som utfördes i enlighet med utformningen på programmerade ytor såsom basket och hänga i hängredskapen.

Hängredskap

Vid hängredskapet uppstod aktiviteter som bestod i att hänga i ställningen. Aktiviteternas snittid landade på 10 minuter, vilket kan ses som medellånga. Ett snitt på antal barn per aktivitet landar på ungefär 7 stycken. För att vara en liten yta så var det många som deltog i aktiviteterna där.

Hängredskapet var en typisk yta där själva redskapet lätt blev upptaget. Var det då några barn som lekte med det i tio minuter kunde inga andra ta det anspråk. Det uppstod inga köer här till skillnad från kungplanerna som det ofta var kö till. Det kan ha berott på att det i kung fanns en tydlig början och ett tydligt slut där barnen var tvungna att sluta när de förlorade. Detta då till skillnad från aktiviteten att hänga i knäveckan och armarna i en ställning som tog slut när barnen själva bestämde det och gick därifrån.

Klätterställning

Klätterställningen användes inte alls av barn ur vår målgrupp. Det kan ha att göra med att den under varje rast flitigt användes av väldigt många yngre barn. Detta kan ha gjort att den såg upptagen ut. Den kan också ha uppfattats som för barnslig för vår målgrupp och helt enkelt inte tillräckligt intressant eller utmanande för dem.

Kungplaner

På kungplanerna skedde relativt långa aktiviteter. Snittiden per aktivitet var över tretton minuter. Det kan förklaras med att kungplanerna är programmerade ytor och alla barn kände till aktiviteten som pågick där. Därmed var det lätt för många att ansluta till spelet genom att bara gå och ställa sig i kö eller i planen om det fanns en ledig plats. Det kan också ha varit lätt att delta även om barnen inte kände varandra. När många barn var med i aktiviteten blev det kö och kön i sig blev en social aktivitet. De hejade på samtidigt som att de väntade på sin tur och pratade med andra i kön. Detta gjorde det möjligt för många att delta samtidigt i en aktivitet som annars bara rymmer fyra personer åt gången. Eftersom att alla i kön också deltog i spelet blev aktiviteten långvarig och pågick ofta till dess

att rasten var slut. Dessutom var kungplanerna placerade både nära många andra ytor och även väldigt centralt nära entrén. Därmed är de lätta att se från olika ytor och de var enkla att tillgå när barnen gick ut på rast.

Lekstugor

Lekstugorna erbjuder en rumslighet under tak och mellan väggar. Under våra observationer var taken mer attraktiva att använda än golven. Möjligtvis för att vädret var bra men också för att det gick att klättra upp och därmed vara lite grand utom räckhåll.

Lusthus

Lusthuset var en ganska liten yta men erbjöd ändå en rumslighet. Den har en vägg, golv i tre nivåer och ett tak. Den ger möjlighet till att vara lite mer privat än på andra ställen. Barnen kunde klättra upp och prata om saker som kanske inte berörde andra. Att prata var också den största aktiviteten här, sett till tid, antal barn och antal aktiviteter. Bänkarna erbjuder samma typ av aktivitet, men utan att ge möjlighet till att sitta lika ostört. Även om lusthuset bara hade en vägg och det därmed var öppet till resten av skolgården utgör den en stark rumslighet i kontrast till de många andra väldigt öppna ytorna. Det var inte många barn därinne åt gången – som mest fem stycken. Därmed verkade aktiviteterna också ganska hemliga.

Låda med sand

Lådan med sand var inte med i vår inventering från början, helt enkelt på grund av att vi inte ansåg att det var en yta för aktivitet. Den är istället till för vinterunderhåll av asfalten i och med att den innehåller sand och grus för att sanda hala ytor på skolgården. Däremot upptäckte vi i observationerna att den faktiskt användes av barnen och därmed blev till en egen yta. Den finns därför med i tabellerna för aktiviteter och lades till i inventeringen i efterhand. På lådan med sand skedde aktiviteter som var sociala och utfördes i grupp. Det verkade därtill vara samma barn som återkom till den rast efter rast. De hade hittat en plats som inte var använd av någon annan och de gjorde den till sin. Det var ju dessutom en programmerad yta som därmed inte hade någon funktion kopplad till sig aktivitetsmässigt. Därmed blev aktiviteterna de företog sig där också helt deras egna.

För att vara en så liten yta storleksmässigt så förekom det relativt sett ganska många aktiviteter som utfördes under en ganska stor del av tiden och av relativt många barn. Jämfört med exempelvis bergknallen som är många gånger större så är skillnaden slående.

Att en så liten yta, som egentligen inte är till för att användas av barnen på skolgården, ändå användes så pass mycket som den gjorde kan tolkas som att det är viktigt med ytor som inte har någon specifik funktion. Att det bör finnas element som bara är där och kan upptäckas av barnen själva utan att ha blivit programmerade och tillverkade med en viss aktivitet i åtanke.

Pingisbord

På pingisbordet skedde det ingen aktivitet som faktiskt handlade om pingisspel. I vår inventering hade vi med skick som en parameter. På de flesta ytor var detta ingenting vi riktigt kunde hitta något mönster i. Skicket på de flesta av ytorna var

enligt vår bedömning ok. Pingisbordet var undantaget. Det var i så pass dåligt skick att det inte längre kunde erbjuda sin tänka funktion. Däremot valde ändå några barn att utföra en aktivitet här. Mest blev det till ett slags sittredskap istället. Vi kom fram till att skick har nog en betydande roll men kanske inte så visuellt som vi först trodde. Kanske spelar denna parameter främst roll först när funktionen försvinner. I detta fall var det uppenbart att skicket omöjliggjorde spel på bordet.

Snurreddskap

Snurreddskapet var en programmerad yta som användes efter sin tänkta funktion, barnen stod och snurrade på det. I sig är redskapet litet till storleken vilket gjorde att endast ett par stycken kunde använda det samtidigt. Snurraktiviteten var utifrån sett svår att se variation i då det främst handlade om att endast snurra runt. Huruvida samspelet barnen emellan varierade i dialog och om de lekte något när de snurrade runt var något vi inte kunde ta del av från vår observationspunkt. Snurraktiviteten var inte helt tydlig gällande start och slut, vilket gör att ett kösystem blir svårt att etablera då ingen vet när leken ska ta slut. Det gör att den blir än mer lättockuperad av en liten grupp barn, vilket också skedde.

Träpyramid

Träpyramiden användes inte mycket av barn i vår målgrupp. När den gjorde det var de två som använde den i sällskap med två yngre barn. Trots att träpyramiden var väldigt strategiskt placerad var den ofta använd av en eller flera ur personalen som satt och tittade ut över skolgården eller pratade. Därmed kan den ha setts som upptagen av vår målgrupp om det var så att de ville ha lite utrymme från vuxna. Lenninger hävdade att ju äldre barnen blir desto mer tenderar de att dra sig undan. Många yngre barn använde den dock vilket också kan ha varit en anledning till att den inte var speciellt använd av barn ur vår målgrupp. Möjligtvis ville de inte umgås med mycket yngre barn heller.

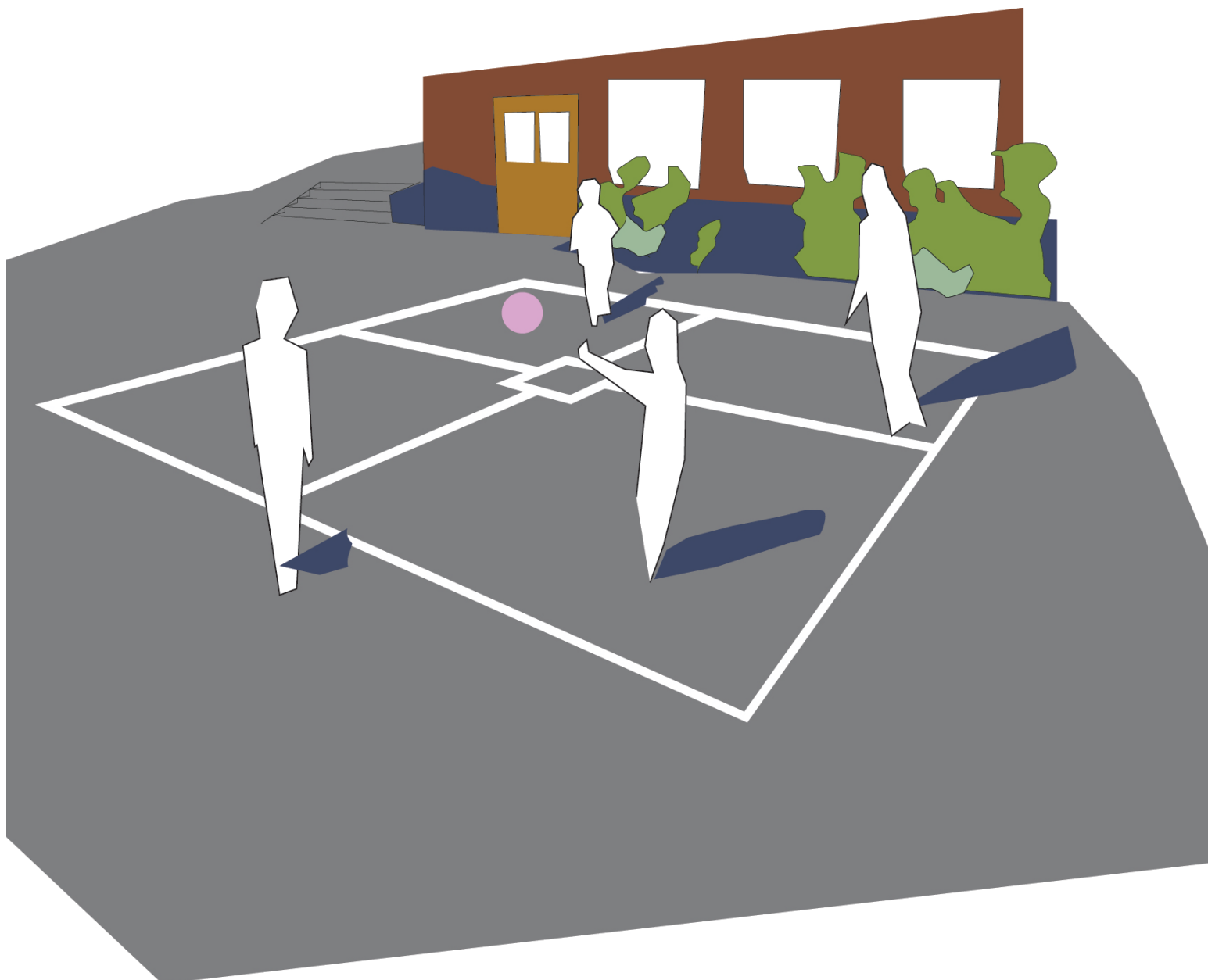

Illustration Helena Persson Lannér

Perspektiv mot väster och den av kungplanerna som var allra mest använd. Den låg mellan huvudentrén och entrén till skolgården. Den användes i stort sett hela tiden under rasterna vilket gjorde den till en av de mest använda ytorna. Bakom den, åt väster bildades ofta kö när det var många ute på rast. Det var ett snabbt spel med tydliga regler och där folk snabbt åkte ut vilket gjorde att det blev en snabb växling av spelare och alla som ställde sig i kö fick ganska snart spela, om än inte så länge, beroende på färdigheter i spelet. Vissa av de äldre barnen kunde dominera ett spel och vara kvar i en ruta mycket länge, men det verkade inte spela någon roll, det såg ut som att alla barn var tillfreds med dessa regler, alla rättade sig och vi observerade inga aggressioner eller oroliga beteenden.

Illustration Helena Persson Lannér

Perspektiv över skolgården mot öst från observationspunkten i lärarrummet. Vi såg skolgården ovanifrån vilket inte var optimalt eftersom att vi möjligtvis inte kunde värdera allt som pågick utifrån fler aspekter än den visuella ur ett uppifrånperspektiv. Dock hade vi koll på hela skolgården vilket gjorde att vi lättare kunde notera allt som försiggick på den. Vi kunde också enkelt diskutera tvetydigheter sinsemellan eftersom att vi båda hade samma goda utblick.

Specifika aktiviteter på oprogrammerade ytor

Tabell 4

OPROGRAMMERAD YTA AKTIVITET	TID (MINUTER)	ANTAL BARN	ANTAL AKTIVITETER
ASFALTYTA			
BALANSGÅNG	1	2	1
BOLLSPEL	31	8	3
GENANDE	8,5	15	5
KULLIKNANDE AKTIVITET	33,5	35	10
MOBILSPEL	12	6	2
PRAT	3	8	2
SKOJBRÅK	24	31	12
SPRING	37	9	2
OBSERVERANDE AV ANNAN AKTIVITET	5	4	1
BERGKNALLE			
SOCIAL LEK	20	4	2
LÅDA MED SAND			
KLÄTTTRA/HOPPA	25	15	3
PRATA	20	5	2
BUSKAGE			
BALANSGÅNG	3	10	1
KULLIKNANDE AKTIVITET	25	31	1
SPRING	1	5	1
ENTRÉPLATS			
BALANSGÅNG	30	18	9
SITTAKTIVITET	30	20	6
LEKSTUGOR			
KLÄTTTRA/HOPPA	23	10	2
PRAT	13	6	2
LUSTHUS			
FÄKTNING	2	2	1
SITTAKTIVITET	13	5	1
PRAT	25	6	3
TRÄPYRAMID			
DANS	5	2	1

Specifika aktiviteter på programmerade ytor

Tabell 5

PROGRAMMERAD YTA AKTIVITET	TID (MINUTER)	ANTAL BARN	ANTAL AKTIVITETER
BASKETPLAN			
BADMINTON	5	2	1
BASKET	42	35	5
BOLLPLAN			
BADMINTON	2	2	1
FOTBOLL	100	59	13
PRAT	12	16	3
SKOJBRÅK	1	3	1
BOLLPLANK			
BOLLSPEL	67	28	6
KURRAGÖMMA	21	5	1
PRAT	3	6	2
BÄNKAR			
KULLIKNANDE AKTIVITET	4	9	1
SITTANDE AKTIVITETER	155	70	17
SKOJBRÅK	5	4	1
STÅR/GÅR/KLÄTTRAR	52	32	12
GUNGOR			
GUNGAR	54	21	7
HÄNGREDSKAP			
HÄNGAKTIVITET	48	22	5
KLÄTTERSTÄLLNING			
-	-	-	-
KUNGPLANER			
BADMINTON	3	2	1
FOTBOLL	17	9	2
KUNG	250	120	14
PRAT	1	5	1
SKOJBRÅK	2	5	2
PINGISBORD			
LIGGA, STÅ	10	4	1
SNURREDSKAP			
SNURRAKTIVITET	48	16	5

Diskussion

Syftet med arbetet var att undersöka vilka samband vi kunde se mellan de olika ytor som finns på Hägerstensåsens skolas skolgård och de aktiviteter som sker på densamma. Våra frågeställningar löd:

- » Vilka olika ytor finns på Hägerstensåsens skolas skolgård, var ligger de och hur ser de ut?
- » Vilka aktiviteter sker på skolgården i fråga, var och i vilken utsträckning sker de?

Samband mellan ytor och aktiviteter

Det vi kan se utifrån våra resultat är att de mest använda ytorna är centralt placerade och öppna vilket gör dem lättillgängliga. De är lätta att tillgå från entrén när barnen först kommer ut på skolgården och rasten men de är också lätta att alternera mellan vilket också kan vara en viktig faktor. Det gjorde att de ytorna var lätta att nå från andra ytor i närheten. De som då bytte aktivitet från en yta till en annan bredvid hade fördelen av att ha kunnat observera aktiviteten och det sociala spelet på den nya ytan och därmed varit införstådda i dessa redan innan hen gav sig in i aktiviteten. Det kan alltså ha varit lättare att byta till en närliggande yta på grund av att förståelsen för sammanhanget kan ha varit större för de barn som kom från en yta i närheten. Detta kan ha gjort att dessa ytor var mer använda än om de hade varit placerade med större distanser mellan sig.

Bollplanen är en stor yta mitt på skolgården och kungplanerna är mindre men flera. De är placerade runt om bollplanen med god kontakt dem emellan och även med bollplanket och basketplanen. Bänkarna finns i många exemplar och är spritt placerade på skolgården, ofta utmed husen men också runt träd och vid snurredskapet, kanske för att skolgården ska kunna användas även när det inte är skoldag och andra människor använder den. Asfaltsytan löper mellan nästan alla skolgårdens ytor och har därmed kontakt med de allra flesta.

Totalt sett så säger våra resultat att programmerade ytor är den kategori där det skedde flest aktiviteter, där aktiviteterna varade längst och där flest barn var delaktiga. Jämför vi med oprogrammerade ytor så blir resultatet av aktiviteterna på programmerade ytor nästan det dubbla värdet sett till total tillbringad tid och antal barn. Varför det är så kan bero av många flera saker. Det var vanligtvis en återkommande aktivitet som skedde på dessa ytor. Därmed var det troligtvis lätt att snabbt få många deltagare eftersom att alla kände igen aktiviteten och således enkelt kunde hoppa in och vara med i den. Förutom att alla dessa aktiviteter var lätta att sätta igång så var de också i de flesta fallen lättöverskådliga i och med att ytorna de skedde på är öppna och tillgängliga.

Vid flera av de mest använda programmerade ytorna fanns det barn som inte direkt fysiskt var med i aktiviteten men som ändå var med och tittade på och/eller väntade på sin tur. Då barnen redan verkade veta hur dessa aktiviteter gick till var det enkelt för nyanlända att delta i dessa aktiviteter. Det gick bra för dem att titta på utan att nödvändigtvis direkt interagera med de som spelade. Om det var några som lekte eller aktiverade sig med något där aktiviteten inte var självklar kan det

antagligen ha behövts en mer direkt kommunikation barnen emellan innan en ny deltagare kunde vara med och leka eller spela.

Ser vi till de enskilt mest använda ytor, alla kategorier, så är tre av fyra programmerade. Bollplanen, bänkarna och kungplanerna. Undantaget är asfaltsytan. Så även om det totalt sett sker mest aktivitet på programmerade ytor så finns det ändå en oprogrammerad i topp. Asfalten i sig är intressant att titta närmare på. Det är främst en yta som binder ihop alla andra ytor. Det betyder att oavsett var barnen rörde sig så använde de sig med största sannolikhet av asfaltsytan emellanåt, om de inte aktivt undvek denna. Det vore konstigt om inte asfaltsytan just hamnade i toppen av de mest använda. Den är mindre av en målpunkt än de andra ytor och mer av en yta mellan de andra.

Välanvända ytor – bra ytor?

I och med att programmerade ytor var mer använda än andra är det lätt att dra slutsatsen att de därmed är viktigare. I och med att dessa ytor också är mycket mer centralt placerade var de också lättare att tillgå än de andra. Om en yta syns mycket så ökar troligtvis sannolikheten att det är just den som används. En kan undra över hur det skulle se ut om strukturen på skolgården ändrades och det istället var oprogrammerade ytor som dominerade de centrala delarna.

Att välanvända ytor lätt ses som viktigare än andra mindre använda ytor bör ytterligare problematiseras. Många av barnen gillade att spela kung på Hägerstensåsens skolas skolgård. Vid sidan om det fanns det barn som inte spelade kung. Kanske för att de inte tyckte om spelet eller inte trivdes i sammanhanget. För dessa var det viktigt att det fanns andra ytor. Alla barn har sannolikt inte samma preferenser när det kommer till aktiviteter på en skolgård. Vissa behöver kanske en yta att kunna gå undan på, andra en yta där ljudnivån minskar eller en yta som går att vara helt ensam på. Under skoldagen är barnen otroligt exponerade och blottade för varandra. I en sådan miljö kan det nog även vara bra att det på en skolgård finns ytor som inte alltid är fulla av aktivitet och där en viss skyddad miljö kan erbjudas. Även de barn som trivs i bollspelens centrum kan nog också ibland behöva en stund i lugn och ro. Att vissa ytor hade låg aktivitet kanske egentligen var deras styrka. Bergknallen är en låganvänd oprogrammerad yta. Trots att den till synes rent fysiskt användes sparsamt av barnen kan det vara så att den gör att skolgården blir mer attraktiv genom att visuellt erbjuda någonting annat. Bergknallen får i detta perspektiv stå för det vilda uttrycket med berg i dagen och högresta tallar, medan de övriga ytor som är anlagda får stå mer för det strukturerade och tillrättalagda. Dessa två motpoler kan göra att skolgården upplevs som mer attraktiv och intressant. Precis som att en rabatt kan vara åtråvärd i syfte att iaktta men inte lika intressant att ställa sig i. Visuella värden är såklart svårare att mäta. Som Anna Lenninger sa så är det lättare att vid gestaltning av skolgårdar argumentera för ytor gjorda för fysisk aktivitet då de helt enkelt är mer tydligt mätbara.

Vår observation är på sätt och vis ett tydligt exempel på hur fysisk aktivitet är uppenbart lättare mätbar än andra aktiviteter. Då vi inte interagerade med barnen var det svårt att ta del av vad som faktiskt sades och uppstår barnen emellan i de olika aktiviteterna. Att bollplanen användes flitigt är uppenbart och det är för oss förstäeligt att just den och liknande programmerade ytor därför lätt förespråkas.

Huruvida det är riktigt eller inte är förstås mindre lätt att avgöra. Dock bör det i gestaltningen av skolgårdar alltid finnas balans mellan olika sorters ytor för att ge alla barn en möjlighet att röra sig fritt och göra det hen behöver för stunden. Rasten i sig är en variation från lektionen i klassrummet och den behöver varieras lika mycket som lektionerna gör för att tillgodose barns olika behov vid skilda tillfällen. Här blir landskapsarkitektens roll tydlig i vikten av att ta hänsyn till olika sorters element och balansen dem emellan.

Landskapsarkitektens roll

Det bör nog sägas att ingen aktivitet är bättre än en annan. Åtminstone inte generellt. Dock kan hävdas att olika möjligheter för olika sorters aktiviteter bättre tillgodoser barnens behov av att få uttrycka sig på sitt sätt. Alla barn vill inte göra samma saker, det kan vi se i studien för hur de flesta ytor på skolgården används.

Anna Lenninger hävdar att landskapsarkitekter idag ofta har en helt annan kunskap för att skapa miljöer som erbjuder flera olika möjligheter till aktivitet på samma yta, alltså flerfunktionella ytor. Med nya material som konstgräs och gummiastfalt färdigställs allt oftare strukturer som skapar variation och terräng som får barnen att använda kroppen på ett annat sätt.

Att skapa ytor för barn som inte bara ska vara funktionella utan också ge utrymme för föränderlighet är såklart inte lätt. Det är landskapsarkitektens utmaning menar Lenninger.

Lindholm menar att det sagts funnits en bred kritik mot de programmerade asfaltsytorna de senaste decennierna (Lindholm, 1995, Del I s. 39). Kritiken mot dessa ytor måste ses i ljuset av deras starka dominans över oprogrammerade ytor. De måste ändå benämnas som positiva eftersom att de erbjuder barn bra möjligheter att röra sig. Snarare är det förhållandet programmerade, oprogrammerade ytor som varit problematiskt. Kanske är det till och med så att de programmerade ytornas betydelse har ökat i och med de senaste decenniernas trend att barn rör på sig allt mindre (Sveriges Kommuner & Landsting, 2015). Programmerade ytor erbjuder ju enkla aktiviteter med ofta mycket rörelse där barnen blir del av ett positivt sammanhang kring aktiviteten. Trots detta så måste gestaltande landskapsarkitekter jobba lika mycket med att skapa ytor på skolgårdar som är flerfunktionella. Att till större delen erbjuda en typ av aktivitet, den programmerade, ger små möjligheter för att alla barn ska kunna utveckla sig i sin riktning och sin takt. Att förse skolgårdar med flerfunktionella ytor som har samma potential till rörelse och aktivitet i grupp som vissa av de programmerade ytorna är dagens utmaning för de som planerar och gestaltar skolgårdar.

Landskapsarkitekter som jobbar med skolmiljöer arbetar mot många olika aktörer såsom beställare, anläggare samt lärare, barn och i viss mån även föräldrar. Uppgiften blir således att tillgodose brukarnas behov och intressen, kunna möta krav och önskemål från föräldrar och lärare, och motivera dessa för beställare. I diskussion med Lenninger framkommer det att motivering alltid är lättare av ytor med mätbar aktivitet, alltså programmerade ytor som ofta är inriktade mot idrott. Grönska, estetik, samt balans i förekomsten av både hög- och lågintensiva ytor faller som oftast utanför den mätbara ramen. Att hitta fungerande argument som påvisar vikten av variation i element och ytor blir på så sätt landskapsarkitektens ofta svåra uppgift. Därmed blir studier av skolgårdsmiljöer viktiga för hur en

landskapsarkitekt kan hitta dessa argument. Den förändring som Lenninger beskriver i skolgårdsvärlden de senaste åren, med ökad användning av flerfunktionsella ytor, verkar vara positiv för att få till en god variation i ytor och element. Lenninger menar att det finns ny kunskap och exempel om hur en skolgård kan se ut för att erbjuda något åt alla barn på ytor som inte är aktivitetsmässigt förutbestämda. Uppenbart är att landskapsarkitekter som jobbar med skolgårdar måste axla rollen som länk mellan beställare och brukare och resonera och skapa en produkt som kan tillgodose alla sidors krav. Landskapsarkitekten är barnens röst i förhandlingsrummen och måste företräda deras intressen på ett sätt som beställaren kan ta till sig och godkänna. Skillnaden mot andra projekt är möjligtvis att det kan finnas många förutfattade meningar om skolgårdar eftersom att de under en längre tid har haft en standardiserad struktur. Beställaren tror kanske därmed att de vet precis vad som behövs och det blir då svårare att argumentera för sin sak som landskapsarkitekt i skolgårdsprojekt. Därför behövs kunskap och argumentation som verktyg för att landskapsarkitekten ska lyckas skapa en skolgård som erbjuder något åt alla barn och är varierad.

I vårt arbete har vi undersökt vilka ytor barn på en specifik skolgård använde och vad de gjorde på de olika ytorna. Förhoppningsvis kan detta bidra med att ge kunskap om vad barn gör på raster för att i förlängningen kunna jämföra med andra skolor och se samband med vad som behövs för att en ny skolgård ska bli så framgångsrik som möjligt. Att använda sig av informationen om vilka typer av aktiviteter som används mest i relation till hur ytmässigt och visuellt dominanta de är på skolgården kan troligtvis ge en antydning av vad barn i en ny skolgårdsmiljö kan tänkas göra.

Felkällor

Nedan följer en diskussion med ett antal kategorier av möjliga felkällor.

Vår roll

Vi valde att hålla oss dolda för barnen på skolgården för att minimera risken att påverka den aktivitet som skedde. Skulle det visa sig att vår närvaro påverkade aktiviteten var vi rädda att inte kunna göra dolda observationer och då vara helt dolda utan att eleverna då skulle ha en föräning om att vara observerade. Även om det är svårt att notera och registrera information om man själv är involverad i det hen observerar skulle det möjligtvis ha varit värt att komma tillbaka till skolgården för att göra ett testförsök en extra dag (Björndal, 2005, s. 44). Det hade kunnat ge värdefull information om hur vissa av aktiviteterna fungerade generellt sett. I ett nytt perspektiv kan vissa aktiviteter som kan ha sett ut som någonting självklart uppifrån ha tett sig helt annorlunda från marknivå. Men återigen, vi hade inte kunnat lita på att den aktiviteten inte var påverkad av vår närvaro. Åtminstone när vi stod högt upp utan att höra något nedifrån skolgården så visste vi att barnen inte uppträdde annorlunda på grund av oss.

Vi ansåg att om vi haft mer tid hade det bästa varit att använda sig av observation i kombination med intervjuinslag. Intervjuer med barnen valde vi bort dels på grund av tidsbrist men även för att vi inte heller kände oss trygga rent erfarenhetsmässigt. Vi besitter i nuläget inga direkta färdigheter när det kommer till intervjueteknik och i synnerhet inte när det handlar om barn. Anna Lenninger menade att när det kommer till sådana intervjuer handlar det främst om att ställa

rätt frågor och att diskussionen är viktigare än svaren. Vidare förklarade hon att det är önskvärt att då ta hjälp av exempelvis pedagoger som redan har en etablerad relation med barnen. Vi gjorde bedömningen att det skulle kunna ta väldigt mycket tid för att få till bra intervjuer som var rättvisa mot både barnen och mot vår studie. Vi såg också en stor risk med att det endast skulle bli till material som inte var användbart. Det skulle också kunna ge upphov till att barnen började tro att de kunde påverka sin egen skolgård genom att medverka och att den sen skulle förändras efter deras önskemål, vilket skulle leda till besvikelse.

Vi använde oss av *strukturerade observationer* som bygger på ett noggrant utarbetat schema så att observationerna själva ska kunna löpa så smidigt som möjligt (Björndal, 2005, s. 50). Att använda sig av denna typ av information gör att det studerade området i fråga blir tydligare eftersom att det inte riskerar att komma in annan information som rör ett annat fokus. Det som riskerar att missas när en *strukturerad observation* utförs är just det oväntade som inte var planerat att hamna i observationen och som möjligtvis skulle ha kunnat vara intressant för studien. Sådan information kan i många fall troligtvis tillföra en del till en studie. Det betyder således att vi inte vet vilken information vi har missat. Det är klart att mycket information sorteras bort under en observation. I denna observation var det dessutom önskvärt.

Tid och klimat

På skolgården tillbringade vi endast ett par dagar, under en vecka av ett helt läsår. Då detta var en konstant varm och solig försommarvecka och observationerna kan då endast ses i relation till den givna tiden och det rådande klimatet. I övrigt blir studien och de resultat vi presenterat en fingervisning till olika mönster i aktivitetsstruktur på Hägerstensåsens skolas skolgård. En regnig och kall dag under hösten skulle med stor sannolikhet ha gett betydande skillnader i resultat. Kanske hade då barnen istället försökt hitta regnskydd vilket skulle ha kunnat leda till att helt andra platser blev de mest använda. Kanske hade vi istället fått ett resultat där lekstugan och entréplatsen var de mest använda. För att begränsa vår studie och för att anpassa oss till skolans förutsättningar skedde observationerna uteslutande på förmiddags- och lunchraster i försommarväder.

Målgrupp

Vi upplevde det som att det ibland uppkom svårigheter i att urskilja vår målgrupp exakt. Nioåringarna var svårast att urskilja i och med att de ibland såg ut som åtta och vice versa. Om de såg ut som tioåringar gjorde det inte någonting eftersom att tioåringarna också var del i vår målgrupp. Då barn utvecklas olika snabbt finns det givetvis risk för felbedömning i alla åldrar, men ju närmre gränssonen åtta-nioåringar de var, desto större bedömde vi den risken. Tolvåringarna var ju äldst på skolan vilket gjorde att det inte fanns någon risk att bedöma dessa som tretton. Däremot funderade vi på hur många av tolvåringarna som faktiskt var kvar på skolgården under rasterna. I många fall såg vi att de gick över asfalten och försvann genom den norra entrén till skolgården. Kanske var de exempel på det som Lenninger sa om att äldre barn ofta tenderar att dra sig undan.

Det var framförallt förmiddagsrasten som kunde bli problematisk då alla barn samsades på skolgården under nästan hela rastens gång, 25 minuter. Vid lunchen fanns sådana tendenser också men vid flera tidpunkter uppstod ändå en fördelning. De yngre fick lunchrast tidigare och gick även tillbaka till eftermid-

dagsundervisningen tidigare. På så vis fanns i slutet av rasten bara barn som representerade vår målgrupp.

Vår observationspunkt

Vår placering vid fönstret högst upp i entrébyggnaden gav oss en bra vy över skolgården. Detta kan ses som problematiskt i och med att vi stod still hela tiden och inte använde oss av flera olika lokaler för att på så sätt få olika vyer. Vi valde den dock den lokalen då vi ansåg att vi fick bäst översikt över skolgården och barnen därifrån samt att det var en lokal som var lätt att få tillgång till då den fungerade som lärarrum. Bredvid satt rektorn vilket också var bra när vi behövde fråga något. Vi hade kunnat utföra observationerna nere på skolgården men då skulle de troligtvis ha tett sig mycket annorlunda. De närmsta aktiviteterna skulle ha kunnat överskugga de aktiviteter som försiggick längre bort. Ljud skulle på samma vis komma att spela en central roll och det skulle ha varit lättare att uppmärksamma högljudda aktiviteter. Volymen blir högre kring den närmsta aktiviteten och likaså intensiteten. Vi skulle då bli tvungna att röra oss omkring för att få likvärdig koll på alla ytor. Då vårt mål var att observera alla aktiviteter som skedde parallellt vid sina riktiga tidpunkter skulle det försvåras om vi valde att röra oss nere på markplan.

Vissa ytor syntes inte ordentligt och blev därmed svårare att observera. Sådana var entrén och ytan närmast väggen nedanför oss. Det kan tyckas att vi kanske vi borde spritt ut oss på ett annorlunda sätt för att bättre få uppsikt över hela skolgården men det hade försvårat andra saker i observationen, såsom problemet med att hitta en lika lämplig lokal och svårigheten att kommunicera med varandra, vilket var en mycket viktig del i observationerna för att till exempel inte täcka samma ytor.

Den mindre delen av skolgården valde vi bort då vi inte ville ha ett för stort och komplext område. Med den hade det blivit betydligt svårare att göra observationen lika omfattande. Med mer tid och kanske en extra resurs hade det varit något att prioritera. Varför vi valde bort just den delen och inte det redovisade studieområdet föll på storleken och till vilka byggnader de angränsade. Den bortvalda är mindre till ytan och angränsar inte huvudbyggnadens entré.

Vår studie och andra skolgårdar

Denna studie fokuserar på Hägerstensåsens skolas skolgård. Såklart ser andra skolgårdar annorlunda ut beroende på att den fysiska strukturen varierar. En annan lekkultur kommer också att prägla barnens sätt att aktivera sig. Det som den här studien förhoppningsvis ger är en förståelse för hur just Hägerstensåsens skolas skolgård med sina förutsättningar fungerar. Möjligtvis kan mönster härifrån tolkas in i andra skolgårdar som är anlagda under samma period med liknande i struktur och på så vis kunna komma fram till liknande slutsatser.

Vidare studier

Det som inte kom fram eller fokuserades på i den här studien var den genusvetenskapliga delen. Flera frågor skulle vara adekvata att diskutera inom detta ämne. Hur spelar könsroller in i aktiviteterna som utförs på skolgården? Riktat

sig ytorna på skolgårdarna till något specifikt kön? I vilken grad förekommer könssegregering i olika aktiviteter?

Hur naturmiljöer påverkar barns aktiviteter skulle kunna vara ett annat ämne att gå vidare in i. Vi har utrett skillnader mellan programmerade och oprogrammerade ytor. Att utreda hur gröna ytor respektive hårdgjorda påverkade barns aktiviteter i en jämförelsestudie skulle var intressant.

Referenser

- Bjørndal, C. R. P. (2005). *Det värderande ögat. Observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning*. Stockholm: Liber.
- Lindblad, B. (1993). *Skolgården - barnens frirum: studie av en skolgårdsmiljö betraktad ur ett utvecklingspsykologiskt perspektiv*. Gävle: Statens institut för byggnadsforskning.
- Lindholm, G. (1995). *Skolgården – Vuxnas bilder – barnets miljö*. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet.
- Petersson, H (u.å.) *Om skolan*. Tillgänglig:
<http://hagerstensasenssskola.stockholm.se/om-skolan> [2014-05-10].
- Skolverket (2011) *Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Fritez.
- Sveriges kommuner och landsting (2015) *Skolgården – Förvaltning och utveckling av förskole- och skolgårdar* [internt material]. Stockholm: Sveriges kommuner och landsting.
- Tunhielm, J. (2013). *Plats för upplevelse, möten och aktivitet*. Masteruppsats, Institutionen för stad och land. Uppsala: Sveriges Lantbruksuniversitet.
http://stud.epsilon.slu.se/5745/7/tunhielm_j_130702.pdf
- Vygotskij, L. (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.